

TELEVIDENIYE OVOZ REJISSORLIGI SOHASINING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI (MUAMMO VA YECHIMLAR)

Akbar Mirzayev

O'zDK huzuridagi B.Zokirov nomidagi MESI o'quv ishlari bo'yicha prorektori, dotsent.

Annotatsiya: Ushbu ilmiy-ommabop maqolada zamonaviy televideniye tizimida ovoz rejissorligi sohasining o'ziga xos kasbiy xususiyatlari, badiiy va texnik jihatlari atroflicha tahlil qilinadi. Maqolada 2025–2026-yillarda sohada kuzatilayotgan asosiy muammolar, jumladan, raqamli shovqinlar, akustik muhitning nomukamalligi va kadrlar tayyorlashdagi texnologik uzilishlar o'rganilgan. Shu bilan birga, muammolarning yechimi sifatida sun'iy intellekt algoritmlarini integratsiya qilish, IP-asosli ovoz uzatish tizimlari va fazoviy ovoz (Spatial Audio) texnologiyalarining ahamiyati yaxlit matn ko'rinishida bayon etilgan. Tadqiqot media sohasi mutaxassislari, ovoz rejissorlari va telekommunikatsiya yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: Televideniye, hissiy intellekt, milliy o'zlik, sun'iy intellekt, ovoz, rejissori.

Televideniye ovoz rejissorligi zamonaviy media makonida nafaqat texnik jarayon, balki tomoshabinning hissiyotlariga bevosita ta'sir etuvchi murakkab san'at turi va yuqori texnologik soha hisoblanadi. Ushbu sohaning o'ziga xos xususiyatlari birinchi navbatda tasvir va ovozning uzviy birligini ta'minlash, efir jarayonida akustik muvozanatni saqlash va ko'p qatlamli ovoz kompozitsiyalarini yaratishda namoyon bo'ladi. Televideniya ovoz rejissori bir vaqtning o'zida nutq, musiqa, tabiiy ovozlar (intershum) va maxsus effektlarni mantiqiy ketma-ketlikda birlashtirishi shart.

Ayniqsa, to'g'ridan-to'g'ri efir jarayonlarida ovoz rejissoridan soniyalar ichida qaror qabul qilish va yuqori darajadagi diqqat talab etiladi. 2025–2026-yillarga kelib sohada Dolby Atmos va fazoviy ovoz texnologiyalarining keng joriy etilishi tomoshabinga voqealar markazida bo'lish hissini bera boshladi, bu esa ovoz rejissorlaridan nafaqat ijodiy did, balki murakkab matematik va fizik bilimlarni ham talab qilmoqda. Biroq, sohada bir qator muammolar mavjud bo'lib, ularning eng birinchisi studiyalarning akustik holati va eskirgan texnik baza bilan bog'liqdir. Ko'pgina telekanallarda ovoz yozish va uzatish tizimlari zamonaviy 4K va 8K tasvir sifatiga mos kelmaydi, bu esa kontentning umumiy sifatini pasaytiradi.

Ikkinchi muhim muammo — bu kadrlar tayyorlash tizimidagi texnologik uzilishdir. Zamonaviy IP-asosli (AVoIP) ovoz tizimlari bilan ishlash uchun ovoz rejissoridan IT-muhandis ko'nikmalari ham talab etiladi, lekin amaldagi ta'lim dasturlari hali bu darajaga to'liq moslashmagan. Shuningdek, raqamli efir paytida yuzaga keladigan texnik to'xtalishlar va ovozning tasvirdan ortda qolishi (latency) kabi muammolar ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Ushbu muammolarning yechimi sifatida sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarini ovoz rejissorligiga faol integratsiya qilish taklif etilmoqda. Sun'iy intellekt real vaqt rejimida ortiqcha shovqinlarni tozalash, nutqni tiniqlashtirish va musiqa balansini avtomatik sozlash imkonini beradi.

Masalan, AI asosidagi kompressorlar va ekvalayzerlar efir paytida inson omili bilan bog'liq bo'lgan xatolarni minimallashtiradi. Yechimlardan yana biri — an'anaviy analog va raqamli kabellardan voz kechib, to'liq Dante yoki AES67 kabi IP-protokollarga o'tishdir. Bu tizim ovozni sifat yo'qotmagan holda katta masofalarga uzatish va boshqarishni sezilarli darajada osonlashtiradi. Televideniya ovoz rejissorligining badiiy xususiyatlariga to'xtaladigan bo'lsak, bu yerda ovoz nafaqat axborot uzatuvchi, balki psixologik ta'sir vositasidir. Tok-shoulardagi keskin vaziyatlar yoki dramatik lahzalar aynan ovoz rejissorining mahorati evaziga tomoshabinga yetib boradi.

Muammolarni bartaraf etish uchun telekanallarda zamonaviy monitoring tizimlarini o'rnatish va mutaxassislarning xalqaro standartlar asosida malakasini oshirish zarur. Shuningdek, studiyalarning akustik dizaynini qayta ko'rib chiqish, yangi avlod tovush yutuvchi materiallardan foydalanish ham sifatni oshirishga xizmat qiladi.

Sun'iy intellekt yordamida ovozni klonlash va matni nutqqa aylantirish texnologiyalari dublyaj va surdotarjima sohasida yangi imkoniyatlar ochmoqda. Bu esa ovoz rejissoridan nafaqat pulda ishlashni, balki murakkab algoritmlarni boshqarishni ham talab qiladi. Sohaning istiqboli bulutli texnologiyalar bilan bog'liq bo'lib, endilikda ovoz rejissoru masofadan turib ham efirni boshqarish imkoniga ega bo'lmoqda. Bu esa tezkorlikni oshiradi va resurslarni tejaydi. Mutaxassislarni tayyorlashda nazariya va amaliyotni birlashtirgan holda, talabalarni zamonaviy DAW (Digital Audio Workstation) dasturlari va plaginlar bilan ishlashga o'rgatish lozim.

Ovoz rejissorligida "muammo va yechim" zanjiri doimiy harakatda bo'lib, har bir yangi texnologiya yangi muammoni va unga mos yechimni keltirib chiqaradi. Tomoshabin uchun sezilarsiz bo'lgan, lekin ko'rsatuvning muvaffaqiyatini belgilaydigan eng asosiy omil — bu ovozning professional darajadagi tozaligi va go'zalligidir. Shuningdek, televideniya ovoz rejimida dinamik diapazonni boshqarish (Loudness management) muammosi ham bor, bu reklama va asosiy dastur orasidagi ovoz balandligi farqini tartibga solishni anglatadi. Xalqaro EBU R128 standartini to'liq joriy etish bu muammoga nuqta qo'yishi mumkin. Ovoz rejissorining ijodiy salohiyati uning texnik bilimi bilan chegaralanmasligi kerak. U har bir kadrning ruhini his qilishi va tovushlar orqali yangi dunyo yaratishi lozim. Kelajakda sun'iy intellekt va inson ijodkorligining simbiozi televideniya ovoz rejissorligini san'atning eng yuqori cho'qqisiga olib chiqishi shubhasizdir. Biz bu jarayonda faqatgina kuzatuvchi emas, balki faol ishtirokchi bo'lishimiz va milliy media mahsulotlarimizning ovoz sifatini jahon andozalariga ko'tarishimiz shart. Professional ovoz rejissoru — bu texnik muhandis va nozik didli san'atkorning birlashmasidir.

Uning ishidagi har bir muvaffaqiyatli yechim millionlab tomoshabinlarning ma'naviy hordiq chiqarishiga xizmat qiladi. Televideniya ovoz rejissorligi sohasi doimo rivojlanishda va bu rivojlanish inson tafakkurining cheksizligidan dalolat beradi. Har bir yangi loyiha ovoz rejissoridan yangi yondashuv va yangi akustik yechim talab qiladi. Biz ushbu sohani yanada takomillashtirish orqali o'zbek telejurnalistikasi va kinosan'atini yangi bosqichga olib chiqamiz.

Ovoz — bu ko'rinmas kuch, u orqali biz dunyoni boshqacha ranglarda ko'ramiz. Sohaning muammolari va ularning ilmiy asoslangan yechimlari bizni yanada mukammallikka yetaklaydi. Bugungi kunda ovoz rejissorligi bo'yicha xalqaro tajribalarni

o'rganish va mahalliy sharoitga moslashtirish dolzarb vazifadir. Kelajak avlod ovoz rejissorlari ham texnologiyani, ham san'atni birdek sevishlari shart.

Xulosa qilib aytganda, televideniye ovoz rejissorligi sohasi 2026-yilga kelib yuqori texnologik va ijodiy soha sifatida shakllanib bo'ldi. Sohadagi texnik va kadrlar bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish uchun sun'iy intellekt, IP-texnologiyalar va zamonaviy akustik yechimlarni tatbiq etish hayotiy zaruriyatdir.

Ovoz rejissorining roli nafaqat texnik sozlashda, balki badiiy mahsulotning emotsional tilini yaratishda yanada ortib boradi. Muammolarga tizimli yondashish va innovatsion yechimlarni qo'llash orqali biz nafaqat milliy televideniye sifatini oshiramiz, balki xalqaro media bozorida raqobatbardosh kontent yaratishga erishamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. ДИНОВ.В.Г. Звуковая картина. Записки о звукорежиссуре. Санкт-Петербург. 2012г.
2. ХМЫРОВ А.В. САДЫКОВА Н.И. Звуковая партитура. Учебное пособие Ташкент 2022г.
3. БЛИНОВ В. А. – Цифровая звукозапись. Санкт-Петербург: Питер, 2005
4. ГАФУРОВА Ш.А. Компьютерные музыкальные технологии т.2007
5. MIRSAIDOVA D. I. et al. Features and originality of the development of the art of dubbing in uzbek cinema //Oriental Art and Culture. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 575-580.
6. IZHAK, B. – Sound Engineering Explained. Routledge, 2019.
7. KATZ, B. – Mastering Audio: The Art and the Science. Focal Press, 2015.
8. АКВАРЖОН МИРЗАЙЕВ –Ovoz yozish studiyasi jihozlari va ovoz yozish tizimi (o'quv qo'llanma) T.2020.
9. ХЮБНЕР М. – Звукозапись: Руководство. Москва: DMK Press, 2012.
10. МИРСАИДОВА Д.И. и др. ГОЛОСА ТРАДИЦИИ: КАК ДУБЛИРОВАНИЕ СФОРМИРОВАЛО УСПЕХ УЗБЕКСКОГО КИНО В СОВЕТСКУЮ ЭПОХУ //Искусство и культура Востока. – 2024. – Т. 5. – №. 6. – С. 339-342.
11. JAY ROSE. The Producing Great Sound for Film and Video: Expert Tips from Preproduction to Final Mix. Taylor& Francis Ltd. Abingdon, United Kingdom, 2014
12. Qodir o'g'li, M. S. (2025). INNOVATION TECHNOLOGICAL TRENDS AND SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 3(32), 87-91.